

Wypowiedź

lut 21, 2025

Wypowiedź lub wypowiedzenie, stanowisko lub oświadczenie – ustny lub pisemny komunikat językowy wyrażający stanowisko, pogląd czy opinię autora. Wypowiedź nie ma ograniczonej długości, jest tworem jednego nadawcy i posiada konkretnego odbiorcę. Jej spajającym czynnikiem jest temat, zwany przedmiotem wypowiedzi. Teorią wypowiedzi zajmuje się retoryka.

Zasady konstruowania wypowiedzi spisali starożytni retorzy i filozofowie. Teoria wygłaszania i spisywania wypowiedzi została później dostosowana do potrzeb różnych czasów i krajów, w których się rozwijała. Opierano się przede wszystkim na dziełach Cycerona, Platona, Arystotelesa i Kwintyliana.

Występują trzy rodzaje (gatunki) wypowiedzi. Wypowiedź uzasadniająca, osądzająca i oceniająca. Rodzaje te odpowiadają ludzkiej skłonności do radzenia lub odradzania, oskarżania lub obrony, a także chwalenia lub ganienia.

Wypowiedź uzasadniająca dotyczy czasu przyszłego, wypowiedź osądzająca czasu przeszłego, natomiast wypowiedź oceniająca czasu teraźniejszego. Arystoteles podzielił wypowiedzi na polityczne, sądowe oraz popisowe.

Wypowiedź naturalna

Wypowiedź w porządku naturalnym jest intuicyjnym komunikatem autora, opartym na powszechnie stosowanej normie językowej, zrozumiałej dla odbiorcy. Wypowiedź ta zakłada istnienie przedtekstowej i pozatekstowej wspólnoty, dla której właściwy jest sposób myślenia, mówienia czy pisania oparty na tej normie. Może to być wspólnota narodowa, wspólnota państwowa, wspólnota zawodowa, ludzi rozumnych, ludzi wykształconych, ludzi wolnych, wiernych.

Istnienie takiej wspólnoty jest podstawą wzajemnego zrozumienia pomiędzy autorem i odbiorcą. Wypowiedź w porządku naturalnym jest więc zazwyczaj intuicyjnie dostosowana do możliwości poznawczych, wiedzy ogólnej czy mentalności słuchaczy lub czytelników. Porządek naturalny opiera się na nawiązaniu i utrzymywaniu wzajemnego zrozumienia między autorem a odbiorcą.

Wypowiedź naturalna jest zazwyczaj uporządkowana za pomocą intuicyjnie przyjmowanych związków przyczynowo-skutkowych lub też wyraża emocje w sposób słabo uporządkowany.

Części wypowiedzi:

Wstęp

Zadaniem wstępu jest pozyskanie przychylności i uwagi odbiorcy oraz wyjaśnienie celu wypowiedzi.

Wstęp składa się więc z trzech obowiązkowych elementów – pozyskania przychylności, pozyskiwania uwagi oraz nawiązania do tematu wypowiedzi. Treść tych elementów zazwyczaj zawiera standardowe formuły, zwane toposami wstępu. Wstęp powinien cechować się stosownością, starannością i nie być zbyt długi. Wstęp zwyczajny, nazywany wprowadzeniem. Można go skomponować w rodzaju prostym, ujmującym lub okolicznościowym. W szczególnych sytuacjach stosuje się wstęp nadzwyczajny, czyli insynuację.

Narracja

Po zapewnieniu sobie życzliwości i uwagi we wstępie, autor powinien za pomocą narracji przygotować odbiorców na najważniejszą część wypowiedzi, czyli wyrażenia własnego stanowiska, opinii czy poglądu.

Zadaniem narracji jest przedstawienie faktów lub pojęć dotyczących omawianego tematu w taki sposób, aby

odbiorca podzielił z autorem ich odpowiednią interpretację. Współcześnie o osobie wypowiadającej się na jakiś temat często mówi się, że używa określonej narracji.

Celem narracji jest, takie wyjaśnienie faktów, aby odbiorca uwierzył, że były takie właśnie, jak je chce przedstawić mówca.

Cycon określał narrację jako wyjaśnienie, będące podstawą wiarygodności argumentacji w danej sprawie

Argumentacja

Argumentacja jest fundamentem wypowiedzi. Podporządkowane są jej pozostałe części: przygotowujące argumentację (wstęp i narracja) oraz następujące po niej, rozwijające ją (refutacja i zakończenie). Zadaniem argumentacji jest bowiem przedstawienie stanowiska, poglądu, czy opinii głoszonych przez autora i udowodnienie własnych racji za pomocą argumentów.

Cycon stwierdził, że dowodzenie jest tym, dzięki czemu za pomocą argumentacji wypowiedź nadaje naszej sprawie wiarygodność, powagę i stałość. Argumentacja, jako część wypowiedzi, opiera się przynajmniej na jednym argumencie, ale najczęściej na kilku. Argumenty są tym, dzięki czemu dana kwestia zostaje udowodniona, zaś dowodzenie jest w istocie częścią wypowiedzi, w której same argumenty stają się jasne dzięki słowom. Argument zdefiniowany jest jako proces rozumowania, który dostarcza dowodów i umożliwia wywnioskowanie jednej rzeczy z drugiej potwierdzenie faktów, które są niepewne poprzez fakty, które są pewne.

Definicja

Wypowiedź lub wypowiedzenie, niekiedy stanowisko lub oświadczenie – ustny lub pisemny, rzeczywisty komunikat językowy wyrażający stanowisko, pogląd czy opinię autora. Wypowiedź nie ma ograniczonej długości, jest tworem jednego nadawcy i posiada konkretnego odbiorcę a jej spajającym czynnikiem jest temat, zwany przedmiotem wypowiedzi. Teorią wypowiedzi zajmuje się retoryka[1].

Zasady konstruowania wypowiedzi spisali (w podręcznikach, przemówieniach, dialogach, traktatach czy wykładach) starożytni retorzy i filozofowie. Klasyczna teoria wygłaszania i spisywania wypowiedzi została później dostosowana do potrzeb różnych czasów i krajów, w których się rozwijała. Chociaż przez wieki opierano się przede wszystkim na dziełach Cycon – a także Platona, Arystotelesa i Kwintyliana – to każda kolejna epoka czerpała z nich na swój własny sposób, adaptując ich teorie do własnych potrzeb[5].

Wypowiedzi występują w trzech rodzajach (gatunkach) – uzasadniającym (genus deliberativum), osądającym (genus iudiciale) albo oceniającym (genus demonstrativum). Rodzaje te odpowiadają ludzkiej skłonności do radzenia lub odradzania, oskarżania lub obrony, a także chwalenia lub ganienia. Wypowiedź uzasadniająca dotyczy czasu przyszłego, wypowiedź osądząca czasu przeszłego, natomiast wypowiedź oceniająca czasu teraźniejszego[7]. Rozróżnienie to wprowadził Arystoteles, który podzielił wypowiedzi na polityczne, sądowe oraz popisowe. Klasyfikacja taka przyjęła się u późniejszych teoretyków i była punktem wyjścia skomplikowanych uogólnień dotyczących teorii prozy[7].

Wypowiedź naturalna

Wypowiedź w porządku naturalnym (ordo naturalis) jest intuicyjnym komunikatem autora, opartym na powszechnie stosowanej normie językowej, zrozumiałej dla odbiorcy[6]. Wypowiedź ta zakłada istnienie przedtekstowej i pozatekstowej wspólnoty, dla której właściwy jest sposób myślenia, mówienia czy pisanie oparty na tej normie. Może to być wspólnota narodowa, wspólnota państwowa, wspólnota zawodowa, ludzi rozumnych, ludzi wykształconych, ludzi wolnych, wiernych itp. Istnienie takiej wspólnoty jest podstawą

wzajemnego zrozumienia pomiędzy autorem i odbiorcą[4]. Wypowiedź w porządku naturalnym jest więc zazwyczaj intuicyjnie dostosowana do możliwości poznawczych, wiedzy ogólnej czy mentalności słuchaczy lub czytelników. Porządek naturalny opiera się bowiem na nawiązaniu i utrzymywaniu wzajemnego zrozumienia między autorem a odbiorcą[11].

Wypowiedź naturalna jest zazwyczaj uporządkowana za pomocą intuicyjnie przyjmowanych związków przyczynowo-skutkowych lub też wyraża emocje w sposób słabo uporządkowany[4].

Części wypowiedzi

Wstęp

Zadaniem wstępu jest pozyskanie przychylności i uwagi odbiorcy oraz wyjaśnienie celu wypowiedzi. Wstęp składa się więc z trzech obowiązkowych elementów – pozyskania przychylności (captatio), pozyskiwania uwagi oraz nawiązania do tematu wypowiedzi. Treść tych elementów zazwyczaj zawiera standardowe formuły, zwane toposami wstępu. Wstęp powinien cechować się stosownością, starannością i nie być zbyt długi. Wstęp zwyczajny, nazywany wprowadzeniem, można skomponować w rodzaju prostym, ujmującym lub okolicznościowym. W szczególnych sytuacjach stosuje się wstęp nadzwyczajny, czyli insynuację[13].

Narracja

Osobny artykuł: Narracja.

Po zapewnieniu sobie życzliwości i uwagi we wstępie, autor powinien za pomocą narracji przygotować odbiorców na najważniejszą część wypowiedzi, czyli wyrażenia własnego stanowiska, opinii czy poglądu. Zadaniem narracji jest przedstawienie faktów lub pojęć dotyczących omawianego tematu w taki sposób, aby odbiorca podzielił z autorem ich odpowiednią interpretację[14]. Współcześnie o osobie wypowiadającej się na jakiś temat często mówi się, że używa określonej narracji[15].

Celem narracji jest, jak to ujął Arystoteles, takie wyjaśnienie faktów, aby odbiorca uwierzył, że były takie właśnie, jak je chce przedstawić mówca. Cyceon określał narrację jako wyjaśnienie, będące podstawą wiarygodności argumentacji w danej sprawie[15].

Argumentacja

Osobny artykuł: Argumentacja.

Argumentacja jest fundamentem wypowiedzi. Podporządkowane są jej pozostałe części: przygotowujące argumentację (wstęp i narracja) oraz następujące po niej, rozwijające ją (refutacja i zakończenie). Zadaniem argumentacji jest bowiem przedstawienie stanowiska, poglądu, czy opinii głoszonych przez autora i udowodnienie własnych racji za pomocą argumentów[11].

Cyceon w De inventione stwierdził, że dowodzenie jest tym, dzięki czemu – za pomocą argumentacji – wypowiedź nadaje naszej sprawie wiarygodność, powagę i stałość. Argumentacja, jako część wypowiedzi, opiera się przynajmniej na jednym argumencie, ale najczęściej na kilku. Kwintylian zauważył: co odróżnia dowodzenie od dowodów? To, że argumenty są tym, dzięki czemu dana kwestia zostaje udowodniona, zaś dowodzenie jest w istocie częścią wypowiedzi, w której same argumenty stają się jasne dzięki słowom[16]. Sam zaś argument zdefiniował Kwintylian jako proces rozumowania, który dostarcza dowodów i umożliwia wywnioskowanie jednej rzeczy z drugiej – potwierdzenie faktów, które są niepewne poprzez fakty, które są pewne[17].

